

QUERY PROMPT-ITS TACTICAL FEATURES WHEN CONDUCTING A SEARCH EVENT

Atoev Alisher Azamat o'g'li

Teacher of the Department of operative searching activities of the
Academy of the Republic of Uzbekistan
E-mail: atoyevalisher56@gmail.com

ARTICLE INFO

Received: 10th April 2024

Accepted: 17th April 2024

Online: 18th April 2024

KEY WORDS

Survey, human rights, freedoms
and legitimate interests,
Operational-Search event,
operational units, mental-
emotional state,
consequentialism.

ABSTRACT

This article developed proposals and recommendations on the tactical features of operational-search measures, on problems in conducting operational-search measures with persons as a result of their emotional, psychological, social and moral nature and specific tactical features in solving the problems of operational-search activities.

ОПРОС - ЕГО ТАКТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРИ ПРОВЕДЕНИИ ОПЕРАТИВНО-ПОИСКОВОГО МЕРОПРИЯТИЯ

Атоев Алишер Азамат угли

Преподаватель кафедры оперативно-розыскной деятельности Академии МВД
Республики Узбекистан
E-mail: atoyevalisher56@gmail.com

ARTICLE INFO

Received: 10th April 2024

Accepted: 17th April 2024

Online: 18th April 2024

KEY WORDS

Опрос, права, свободы и
законные интересы человека,
оперативно-розыскное
мероприятие, оперативные
подразделения, психо-
эмоциональное состояние,
результативность.

ABSTRACT

В данной статье разработаны предложения и рекомендации о тактических особенностях проведения оперативно-розыскных мероприятий, о проблемах при проведении оперативно-розыскных мероприятий с лицами в результате их эмоционально-психологического, социального и нравственного характера и специфических тактических особенностях в решении задач оперативно-розыскной деятельности.

СЎРОВ ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ТАДБИРИНИ ЎТКАЗИШДА УНИНГ ТАКТИК ХУСУСИЯТЛАРИ

Атоев Алишер Азамат ўғли

Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги

ARTICLE INFO

Received: 10th April 2024

Accepted: 17th April 2024

Online: 18th April 2024

KEY WORDS

Сўров, инсон ҳуқуқлари,
эркинликлари ва қонуний
манфаатлари, тезкор-
қидирув тадбири, тезкор
бўлинмалар, руҳий-
эмоционал ҳолат,
натияждорлик.

ABSTRACT

Мазкур мақолада сўров тезкор-қидирув тадбирларини ўтказишда унинг тактик хусусиятлари, шахслар билан эмоционал-психологик, ижтимоий ва ахлоқий жиҳатлар натижасида сўров тезкор-қидирув тадбирини амалга оширишдаги муаммолар ва тезкор-қидирув фаолияти вазифаларини ҳал этишдаги ўзига хос тактик хусусиятлари ҳақида таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган.

Мамлакатимизда олиб борилаётган кенг кўламли ислохотлар, аввало инсон қадрлари, унинг эркинлиги, шаъни ва қадр-қимматини юксалтиришга қаратиб келинмоқда. Бу борада ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг инсон ҳуқуқлари, эркинликлари ҳамда қонуний манфаатларини ҳимоя қилишлари энг асосий мезон сифатида баҳоланади. Жумладан, тезкор-қидирув фаолиятида ушбу ҳуқуқ ва эркинликлар, шунингдек қонуний манфаатларни муҳофаза қилиш устуворлик касб этади.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг муқаддимасида “инсон ҳуқуқ ва эркинликларига, миллий ва умуминсоний қадриятларга, давлат суверенитети принципларига содиқ”лик [1] тамойили кўрсатиб ўтилган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январь кундаги “**2022 — 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида**”ги ПФ-60-сон Фармонининг 17-мақсади (Ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг янги қиёфасини шакллантириш ва уларнинг фаолиятини халқ манфаатлари, инсон қадр-қиммати, ҳуқуқ ва эркинликларини самарали ҳимоя қилишга йўналтириш) учинчи қисмида “Тезкор-қидирув ва тергов фаолияти устидан назоратни кучайтириш, фуқароларнинг қадр-қиммати ва эркинлигини самарали ҳимоя қилишнинг таъсирчан механизмларини жорий этиш” [2] лозимлиги назарда тутилган.

Жиноятчиликка қарши курашиш ҳар бир давлатнинг муҳим ва асосий вазифаси ҳисобланади. Инсон тинч ва хотиржам яшашни хоҳлайди. Тинчлик бўлган жойда барака ва ривожланиш бўлади. [3]

Инсон қадр-қиммати, ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг энг асосий мақсад, вазифа ва принциплари сифатида алоҳида аҳамият касб этган ҳолда, ички ишлар органлари томонидан бу борада аниқ ва таъсирчан механизмлар орқали натижадорликка эришилмоқда.

Хусусан, Ўзбекистон Республикасининг 2012 йил 25 декабрь кундаги “**Тезкор-қидирув фаолияти тўғрисида**”[4]ги Қонун бунга яққол мисол бўла олади.

Ўзбекистон Республикасининг “Тезкор-қидирув фаолияти тўғрисида”ги қонуннинг 3-моддасига мувофиқ, ушбу фаолиятни унинг асосий мазмунини ташкил этувчи тезкор-қидирув тадбирларини ўтказиш орқали амалга ошириш назарда тутилган.[5]

Қонуннинг 7-моддасида “Тезкор-қидирув фаолиятини амалга оширувчи органлар ҳамда уларнинг ходимлари тезкор-қидирув тадбирларини ўтказишда инсон ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларига риоя этиши шарт”,[6] - деб кўрсатилганлиги бевосита тезкор-қидирув тадбирлари жараёнларида бу муносабатларнинг таъминланиши аниқ ва равшан тарзда баён этилганлигидан далолат беради.

Хусусан, Қонуннинг 14-моддасида “**сўров**” тезкор-қидирув тадбири тезкор-қидирув фаолиятининг вазифаларини ҳал этиш учун аҳамиятга эга бўлган жисмоний ва юридик шахслар, фактлар ва ҳолатлар тўғрисидаги маълумотларни билган ёки билиши мумкин бўлган шахс билан бевосита мулоқотда бўлиш жараёнида ахборот олишдан иборат бўлган тадбир эканлиги кўрсатиб ўтилган.[7]

Ушбу тадбир жиноятчиликка қарши курашиш борасида тезкор-қидирув йўллари билан зарур маълумотларни қўлга киритишнинг энг кўп тарқалган усулларида бири ҳисобланади. Унинг объектини ёши, мансаби ва ижтимоий мавқеи, диний эътиқоди ва бошқа ҳар қандай ҳолатлардан қатъий назар зарур маълумотларга эга бўлган ҳар қандай шахс ташкил этиши мумкин. Тадбирнинг тезкор қизиқиш уйғотувчи объектлари қаторига қуйидаги тоифадаги шахслар киради:

- а) жиноий фаолиятга алоқадор шахслар ва уларнинг яқин алоқалари;
- б) жиноий тажовуз қурбони (жабрланувчиси)га айланган шахслар;
- в) жиноят гувоҳ ва шоҳидлари;
- г) касби, ўқиш, яшаш ёки ишлаш жойи, қизиқишлари ва бошқа ҳолатларга кўра жиноят содир этганлар ҳақида ахборотга эга шахслар.[8]

Тезкор-қидирув фаолиятида сўров ўтказишдан кўзланган мақсад объектив жиҳатдан яширин ҳамда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларидан атайин сир сақланаётган ахборотни олишдир, бу эса унинг тадқиқот, излов хусусиятини, жиноятчиликка қарши кураш масалаларини ҳал қилиш учун муҳим яширин ахборотни аниқлаш(топиш)га йўналганликни кўрсатади. [9]

Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодексининг 87-модданинг биринчи қисмида, далиллар тергов ва суд ҳаракатларини юритиш: гумон қилинувчини, айбланувчини, судланувчини, гувоҳни, жабрланувчини, экспертни сўроқ қилиш; юзлаштириш; таниб олиш учун кўрсатиш; кўрсатувни ҳодиса рўй берган жойда текшириш; олиб қўйиш; тинтув; кўздан кечириш; гувоҳлантириш; мурдани эксгумация қилиш; эксперимент ўтказиш; экспертиза тадқиқотларини ўтказиш учун намуналар олиш; экспертиза ва тафтиш тайинлаш; тақдим этилган ашёлар ва ҳужжатларни қабул қилиш; телефонлар ва бошқа телекоммуникация қурилмалари орқали олиб бориладиган сўзлашувларни эшитиб туриш, улар орқали узатиладиган ахборотни олиш, шунингдек тезкор-қидирув тадбирларини ўтказиш йўли билан тўпланади, [10] - деб кўрсатилган.

Айнан далилларни тўплашда “сўров” тезкор-қидирув тадбирининг ўрни беқиёс бўлиб, ушбу тадбирда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар куч ва воситаларидан минимал даражада фойдаланилади. Шунингдек, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи орган ходимлари сўров объекти ҳисобланган шахслар билан мулоқотга киришиш жараёнида уларнинг психологик хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда бевосита, ўзаро ҳамкорлик асносида жамиятда тутган ўрнини ҳисобга олмасдан мулоқотни йўлга қўйишади. Бунда инсон ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатлари ўз маромида ҳамда инсоний фазилатлар асосида қурилади.

Аммо, ҳозирги кунда кўпгина ҳолларда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг тезкор-қидирув фаолиятини амалга оширувчи тезкор бўлинмалари томонидан жиноятчиликка қарши курашишда мураккаб усуллар ва йўналишлар орқали ҳаракатлар амалга оширилаётганлиги судлар, фуқаролар ҳамда оммавий ахборот воситалари вакиллари баъзи бир шубҳаларга олиб келмоқда.

Тезкор-қидирув фаолиятида қонунчиликка риоя этиш, маълумотлар олиш жараёнлари анча ёпиқ тарзда ташкил этилгани сабабли унинг қонунийлиги, амалга ошириш жараёнида қонунчиликка риоя этилиши, маълумотларнинг ҳақиқийлиги юзасидан жуда кўп саволлар туғилишига сабабчи бўлмоқда. [11]

Шунинг билан биргаликда “сўров” тезкор-қидирув тадбирини қўллашда амалиёт ходимлари томонидан далил бўлиши мумкин бўлган ҳолатлар, фикрлар, шахслар ва уларнинг алоқаларига муҳим аҳамият берилмаслиги жиноятларнинг фош этилишини бир қадар мураккаблаштиради.

Шуни ёдда тутиш лозимки, жиноятларнинг кўпгина шохидлари ёхуд аҳамиятли маълумотларга эга бўлган бошқа шахслар, айрим сабабларга кўра, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар билан алоқа қилишдан қочиб, бундай маълумотларни айтмайдилар. Шу боис тезкор ходимлар сўров ўтказиш жараёнининг турли усуллари тўғри ва тактик жиҳатдан профессионал равишда қўллашлари шарт. [12]

Ҳақиқатдан ҳам, ҳар бир шахс маълумот тақдим этар экан келгусида ўзининг шахсий хавфсизлигини хавф остига қўйишни истамайди. Мулоқотга киришиш жараёнида ўзини ўта эҳтиёткорона тутишга ҳаракат қилади. Асосий мақсад – суҳбатни қисқа қилиш ва қизиқиш уйғотувчи маълумотларни бермаслик. Айнан ана шундай ҳаракатлар жиноятчиликка қарши курашишда вужудга келаётган тўсиқлар десак, муболаға бўлмайди.

Муаммо шундаки, тезкор бўлинмалар томонидан сўров тезкор-қидирув тадбирини ўтказишда суҳбатдошнинг субъект сифатида иштирок этишни хоҳолмаслиги ҳисобланади.

Сўров тадбири сўралувчи шахснинг ихтиёрий равишда мулоқот қилишга рози бўлган тақдирда ўтказилади. [13] Тадбир орқали биринчи навбатда инсон ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатлари устуворлиги таъминланса, иккинчидан жиноят-процессуал қонунчилик талабларига мувофиқ далиллар тўпланишида муҳим ўрин эгаллайди.

Сўровнинг мазмуни шундаки, тадбир жараёнида ахборотга эга шахс хотирасида сақланаётган маълумотларни тиклаш ва сўраётган шахсга оғзаки шаклида беришга ундалади. Сўров натижасида бевосита ва билвосита кузатилиши мумкин бўлган

ахборот нутққа айлантирилади, объектив шаклга киради, шу боис идрок этишнинг имкони пайдо бўлади.[14]

Бунда тезкор ходимлар қуйидаги жиҳатларга эътибор беришлари лозим:

Биринчи жиҳат сўров объекти бўлган шахсларнинг руҳий-эмоционал ҳолатини ҳисобга олиш зарур. Чунки, инсонларда жиноят содир этган шахс бу маълумотларнинг ким берганлигидан хабар топиши мумкинлигидан қўрқув ҳисси ёки келгусида суд ва тергов органларига чақиртирилиб турилиши уларнинг ҳаловатидан воз кечишига ҳамда одатий ҳаётий фаолиятдан чалғишига олиб келиши мумкинлигини ҳисобга олган ҳолда мулоқот жараёнида тўсиқларнинг вужудга келишида намоён бўлади.

Бу борада россиялик олима Л.А.Камалиева “сўров тегишли ижтимоий-психологик ҳамкорлик асосида яратилган оператив ходим ва суҳбатдош ўртасида бирламчи оғзаки маълумотларни тўплаш усули ҳисобланади”, [15] - деб таърифлаган.

Иккинчи жиҳат объектнинг ҳодиса ва шахслар билан бир макон (*ҳудуд*) чегарасида истиқомат қилишлари бўлиб, келгусида ён-атрофда яшовчи шахслар ҳамда жиноят содир этган шахс ёки унинг яқин қариндошларининг маломатига қолиш хавфининг юқори эканлиги ҳисобланади. Бу асосан маҳалла, қишлоқ, овул ва бошқа анъанавий истиқомат қилинаётган аҳоли яшаш манзилларида вужудга келади.

Учинчи жиҳат сўров объектининг жиноят содир этган шахсга бўлган “симпатияси” ҳисобланиб, шахснинг содир этган ғайриқонуний ҳатти-ҳаракатлари бирор бир эҳтиёж ёки давлатнинг нотўғри олиб бораётган сиёсати натижасида, деб ҳисоблайди. Бунда ғайриқонуний ҳатти-ҳаракат қилаётган шахсларнинг атрофдагиларга қилган ғамхўрликлари ёки ҳомийликлари, шунингдек обрў-эътибори таъсир қилиши мумкин.

Тўртинчи жиҳат сўров объектининг содир бўлаётган воқеа ва ҳодисага қисман бўлсада алоқадорлигининг мавжудлиги, бунда объект томонидан тезкор ходимларнинг тезкор-қидирув тадбирларни амалга оширишларида чалкашликларни содир этишлари учун дезинформация бериш ҳоллари кузатилади.

Бешинчи жиҳат сўров объектларининг ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг ҳатти-ҳаракатларига ишончсизликлари, бўлаётган воқеа ва ҳодисаларга бепарволиклари ҳисобланади.

Шунингдек, тезкор ходимлар томонидан суҳбатдош билан ўзаро мулоқотда фикрни бўлиб қўйиш, суҳбатнинг юқори нуқтасида савол билан мурожаат қилиш, тезкор ходимнинг маълумотга эътиборсизлик билан ёндашуви суҳбатдошга аён бўлган лаҳзалардан бошлаб **“сўров”** тезкор-қидирув тадбири самарасиз ўтказилишига олиб келади.

Одамлар, авваламбор, ўзларини қизиқтиришга мойилдирлар. Шунинг учун уларга қизиқиш ортидан ўртоқлашадиган инсонлар билан учрашиш ҳар доим ёқимли. Гапиришдан кўра кўпроқ тингланг, шунда сиз ёқимли ва қизиқарли суҳбатдош сифатида таассурот қолдирасиз. Одамларга севимли мавзулари тўғрисида савол беринг ва уларга чин дилдан гапириш имкониятини беринг. Қизиқиш учун сиз қизиқишингиз керак. Инсонга тўлиқ эътиборингизни қаратинг. Сиз у ҳақида гапираётган нарсага ҳақиқатан ҳам қизиқишингизни кўрсатиш учун онгли равишда ҳаракат қилинг. Уни тўхтатманг ёки ўзингизни чалғитманг. [16]

Тезкор-қидирув фаолияти тактикаси муайян тезкор-қидирув тадбирларини ўтказишда тезкор-қидирув куч ва воситаларини белгиланган мақсадга эришиш учун энг самарали тарзда қўллаш усул ва йўллари мажмуидир.[17]

Тезкор-қидирув тадбирларини ташкил қилиш ва ўтказиш тактикаси ҳақидаги маълумотлар деганда муайян ҳаракатларни тайёрлаш, таъминлаш ва ўтказишга йўналтирилган, тезкор-қидирув куч ва воситаларини энг самарали тарзда қўллашга қаратилган чоралар ҳақидаги, шунингдек муайян тезкор-қидирув тадбирларини ўтказишда белгиланган натижаларга эришиш усул ва йўллари мажмуи тўғрисидаги маълумотларни тушуниш лозим.[18]

Юқорида санаб ўтилган жиҳатларда инсонлар ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар тезкор бўлинмалари ходимлари билан мулоқотга киришмас эканлар, тезкор ходимлар қуйидаги тактик усулларни қўллашлари мақсадга мувофиқ:

Биринчидан, сўров ўтказиш вақти, жойи ҳамда қулайлиги, бериладиган саволларни тизимга солиш;

Бунда шахслар билан кундузги ёки тунгги вақтда, ишда, уйда ёки уйнинг атрофи, кафе, бар ёки ресторанларда, сайлгоҳда ва бошқа жамоат жойларида учрашувни амалга оширишда инсоннинг вазиятга мослашув жараёни тезроқ кечиши, шундай вазиятда бериладиган саволлар аниқ ва тизимлаштирилган бўлса, сўровнинг натижадорлигига эришиш анча осонлашади.

Шундай шахслар борки, жамоат жойларига ташриф буюришни ёқтиришади ва буни тез-тез амалга ошириб туришади. Ушбу шахслар билан ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар маъмурий биноларида сўров тезкор-қидирув тадбири ўтказиш самарасиз яқунланиши мумкин. Шу сабабли тезкор бўлинмалар бу борада ўзларининг тактикаларини юқоридаги фикрлар асосида ўзгартиришлари жуда самарали йўл ҳисобланади.

Шунингдек, вақт борасида амалга ошириладиган сўровда аҳамият бериш лозимки, инсонларнинг кўпчилик қисми куннинг асосий қисмини инсонлар билан гавжум жойларда ўтказишади. Бу эса, уларда суҳбатлашиш ва керакли қизиқувга эга маълумотларни тақдим этишларида ноқулайлик ва зерикишни вужудга келтиради. Масалан, бозорда сотувчи бўлиб ишловчи шахслар билан сўров ТҚТ ўтказиш жараёнида харидорнинг ташриф буюриши, бевосита сўров жараёнида психологик баръерни вужудга келтиради. Шунинг учун баъзи шахслар билан сўровни амалга оширишда куннинг кечки вақти ёки тунгги вақти танлангани мақсадга мувофиқ.

Иккинчидан, сўровни эркин мавзудан бошлаган ҳолда асосий мавзуга йўналтириш, савол-жавоб шаклида олиб бориш ёки суҳбатдошнинг суҳбатини ҳеч қандай тўсиқларсиз, ўзгартиришларсиз тинглаш;

Баъзи шахслар билан суҳбат жараёнида унинг руҳий-эмоционал ҳолатини тезкор бўлинмалар қизиқувидagi маълумотга қаратишда биринчи навбатда жамиятда содир бўлаётган умумий воқеа ва ҳодисалар ҳақида тўхталиниб, сабабий боғланиш асосида асосий мавзуга йўналтирилади. Бу инсоннинг беихтиёр жамиятдаги ҳодисалар билан мақсадли суҳбат мавзусини бирлаштириб юборади.

Савол-жавоб шаклида кўпинча жиноятдан жабрланган ёки уларнинг яқин қариндошлари билан ўтказилган суҳбат жараёнида бўлиб, жиноят содир этилиш жараёнидаги воқеа ва аҳамиятли маълумотларни аниқлаш мақсадида қўлланилади.

Жиноят содир этган шахс билан бундай мулоқот бошқа далилларнинг етарли эканлигидан келиб чиққан ҳолда, яъни вақт тақсимоти, ҳаракатлар алгоритми ҳақидаги маълумотларнинг мавжудлигида қўллаш мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

Шунингдек, суҳбатдошнинг суҳбати ҳеч қандай тўсиқларсиз, ўзгартиришларсиз тингланганда, суҳбатдош томонидан руҳий-эмоционал ҳолатидан чиқиб, ички дунёсидаги портлаш асносида сўзлашиши барча суҳбат давомида тезкор ходим томонидан керакли маълумотларнинг филтрлаб олиниши билан амалга оширилади. Бу тактика бир мунча кўпроқ вақт сарфланишига олиб келсада, лекин жиноий элементлар тўғрисидаги маълумотлардан ташқари ижтимоий вазият ҳақида ҳам қизиқарли маълумотлар тўплаш учун яхши имконият ҳисобланади. Масалан, ўзини-ўзи бошқариш органлари, коммунал хизматлар ҳамда салбий хулқ-атрордаги қўни-қўшнилар ҳақидаги ва ҳ.к. маълумотлар.

Учинчидан, суҳбатдошни ғайриижтимоий ҳатти-ҳаракатлар оқибатига ишонтириш, шахс, жамият ва давлат манфаатлари устуворлигини тушунтириш;

Бу тактик усулда бевосита атрофидаги ҳодисалар у билан боғлиқ бўлмаган бўлсада, бошқа инсонлар ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини бузаётганлиги, эртами-индин бу ҳолатга ўзи ҳам тушиб қолиш ҳавфи мавжудлиги, шунингдек жамиятда мавжуд бунёдкор ғоялар асосида қурилаётган ҳар бир эртанги кунимиз ғайриижтимоий ҳатти-ҳаракат оқибатида тўсиқларга дучор бўлаётганлиги ҳақида батафсил тушунчалар бериб, бунга суҳбатдошнинг дахлдорлик ҳиссини ошириш ва бу орқали ғайриижтимоий ҳаракатларга мурасасизлик туйғусини шакллантириш орқали қизиқиш уйғотувчи маълумотларга эришилади.

Ҳар қандай жамиятнинг муҳим қисми ҳисобланган фуқаролар давлатнинг равнақи ва ривожланиши, унинг тинчлиги ва осойишталигини сақлашда асосий ролни ўйнайди. Бу қадимдан ўз исботини топган ва бугунги кунда амал қилиниши лозим бўлган қоидага айланган. [19]

Тўртинчидан, суҳбатдошнинг ҳозирги вазиятга тушиб қолишида ғайриижтимоий ҳаракатни амалга оширган шахс айбдор эканлигини тушунтириш ҳамда унинг “қайғуси”га шерик бўлиш;

Шундай вазиятлар мавжудки, баъзи бир жиноий гуруҳларнинг маълум бир ҳудудда мустаҳкам позицияга эга эканлиги ёки жиноий унсуларнинг кичик ҳудудларга учкунланиши оқибатида инсонларнинг нормал фаолият кўрсатишларида хавф омилининг пайдо бўлиши кучаяди. Масалан, фарзандларини ёлғиз мактабга ёки савдо дўконига юбориш, кўча-куйда ўртоқлари билан ўйнаш жараёнида гўёки қандайдир салбий ҳолат содир бўлиши мумкинлигига ишониш ҳисси пайдо бўла бошлайди. Шу жараёнда тезкор бўлинмалар томонидан сўров ўтказилган шахсларга ушбу вазиятга тушиб қолинишлигида жиноий гуруҳ ёки унсурларнинг мавжудлиги сабаб бўлаётганлиги, бу эса, ўз навбатида бирор бир салбий оқибатга олиб келиши мумкинлиги тушунтирилган ҳолда тезкор қизиқувга эга маълумотлар тўпланишига ҳамда юқоридаги деструктив омилларнинг бартараф этилишига олиб келади.

Сўров давомида ҳуқуқни муҳофаза қилиш орган ходимлари учун муҳим жиҳат тезкор қизиқишга эга бўлган маълумотларни тақдим эта оладиган шахс билан психологик алоқа ўрнатиш. Криминологияда бундай жараён шахс томонидан тақдим этилаётган маълумотларнинг сифатли ва ҳақиқатга яқинлигига таъсир қилади. Асосий мезон сифатида тезкор ходимнинг психологик алоқа ўрнатиши мумкин бўлган асосий фазилатлари киришимлилиқ, хушмуомалалиқ, усулдорлик, аниқлилиқ, сезгирлиқда. [20]

Бундан келиб чиқадики, сўров тезкор-қидирув тадбирини амалга оширар эканмиз, тезкор бўлинмалар томонидан инсонлар билан муомалага киришишда психологик, ижтимоий, ахлоқий ва ҳолатнинг реаллик даражасига қараб ҳаракатларни амалга ошириш лозим.

Бу албатта, жиноятларни барвақт олдини олиш, тайёрланаётган, содир этилаётган ёки содир этилган жиноятларни аниқлаш, фош этиш ва барҳам беришда самарали тактика ҳисобланади.

Хулоса қилинганда, ҳар бир ғайриижтимоий ҳатти-ҳаракат бўладими ёки жиноий унсурлар бўладими буларнинг барчасида инсон ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатлари устуворлиги асосида ўтказиладиган тезкор-қидирув тадбирлари натижасида бартараф этилади. Бунда энг асосий ечим сифатида ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг куч ва воситаларидан максимал тарзда “сўров” тезкор-қидирув тадбири орқали эришилади.

Зеро, ҳар бир ҳатти-ҳаракат замирида инсон қадри, унинг эркинлиги ва манфаатлари ётади. Бунда ҳар бир шахс билан мулоқотни тўғри йўлга қўйиш, инсонларни овворагарчиликларга дучор этмаслик, жиноятларни иссиқ изидан очиш ва зудлик билан ғайриижтимоий ҳатти-ҳаракатларга чек қўйиш энг асосий вазифа ва долзарб муаммо сифатида ўз аҳамиятини йўқотмасдан келмоқда.

References:

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, Муқаддима. Т-2023.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 28.01.2022 йилдаги “2022 — 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги ПФ-60-сон фармони, 17-мақсад учинчи қисм. <https://lex.uz/docs/5841063>.
3. Файзуллаев Д. О. Ёшлар орасида жиноятчиликка қарши курашиш давлатимизнинг долзарб вазифасидир! //Центральноазиатский журнал междисциплинарных исследований и исследований в области управления. – 2024. – Т. 1. – №. 1. – С. 117-123.
4. Ўзбекистон Республикасининг “Тезкор-қидирув фаолияти тўғрисида”ги Қонуни, - 2012 й., ЎРҚ-344.
5. Машарипов Т. Э. Текшириш учун харид қилиш ва назорат остида олиш тадбирларининг тушунчаси ва аҳамияти //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2024. – Т. 4. – №. 1. – С. 70-76.
6. Ўзбекистон Республикасининг “Тезкор-қидирув фаолияти тўғрисида”ги Қонунининг 7-моддаси биринчи қисми, - 2012 й., ЎРҚ-344.
7. Ўзбекистон Республикасининг “Тезкор-қидирув фаолияти тўғрисида”ги Қонунининг 14-моддаси биринчи қисми, - 2012 й., ЎРҚ-344.

8. В.Каримов // “Тезкор-қидирув фаолияти” дарслик. Т-2021, 254-б. // Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси Академияси.
9. А.А.Хамдамов, Т.Р.Саитбаев, С.Н.Гордеев, Р.Т.Рашитходжаев // Ўзбекистон Республикасининг “Тезкор-қидирув фаолияти тўғрисида”ги қонунига шарҳ, 71-72-бетлар. Т-2015 // Ўзбекистон Республикаси ИИБ Академияси.
10. Ўзбекистон Республикаси ЖПКнинг 87-модданинг биринчи қисми // Ўзбекистон Республикасининг 2020 йил 30 ноябрдаги ЎРҚ-651-сонли Қонуни таҳририда — Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 01.12.2020 й., 03/20/651/1577-сон
11. З.Расулов, Судьялар Олий мактаби тингловчиси // <https://aniq.uz/yangiliklar/tezkor-qidiruv-faoliyatini-takomillashtirish-davr-talabi>
12. Ўзбекистон Республикаси ИИБ Академияси // Тезкор ходимнинг жиноятларни фош этишдаги ҳаракатлар алгоритми, 10-бет.
13. В.Каримов // “Тезкор-қидирув фаолияти” дарслик. Т-2021, 254-б. // Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси Академияси.
14. В.Каримов // “Тезкор-қидирув фаолияти” дарслик. Т-2021, 254-б. // Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси Академияси.
15. Л.А.Камалиева, Л.Ф.Гарипова // Тактические приемы опроса // Научные междисциплинарные исследования, стр. 161-164// <https://cyberleninka.ru>
16. Дейл Карнеги: дўстларни суҳбатда қандай ютиш керак?// <https://www.biznesrivoj.uz/kr/articles/deyl-karnegi-do-stlarni-suhbat>
17. А.А.Хамдамов, Т.Р.Саитбаев, С.Н.Гордеев, Р.Т.Рашитходжаев // Ўзбекистон Республикасининг “Тезкор-қидирув фаолияти тўғрисида”ги қонунига шарҳ, 143-бет. Т-2015 // Ўзбекистон Республикаси ИИБ Академияси.
18. А.А.Хамдамов, Т.Р.Саитбаев, С.Н.Гордеев, Р.Т.Рашитходжаев // Ўзбекистон Республикасининг “Тезкор-қидирув фаолияти тўғрисида”ги қонунига шарҳ, 143-бет. Т-2015 // Ўзбекистон Республикаси ИИБ Академияси.
19. Орипов Т. ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАР ПРОФИЛАКТИКАСИДА ФУҚАРОЛАР ИШТИРОКИНИНГ АҲАМИЯТИ //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2023. – Т. 3. – №. 6. – С. 225-229.
20. О.В.Борисова // Опрос как элемент личного сыска // https://elib.institutemvd.by/jspui/bitstream/MVD_NAM/7219/1/borisova.pdf